

LASTEN OSALLISUUS VUOROHOIDON ARJESSA

OHOI-hankkeen koulutus 22.9.2015

Leena Turja
KT, yliopistonlehtori
Jyväskylän yliopisto
leena.m.turja@jyu.fi

Turja , Leena:

(2007) – Kentän tarinoita lasten vaikuttamisesta kasvattajien omaan ajatteluun ja toimintaan
(2010, 2011) – Tarinoita lasten osallisuudesta

- **Lasten kyvykkyys** ratkoa omia ja yhteisiä ongelmia sekä suunnitella ja viedä toimintaa eteenpäin
- **Lasten sitoutuminen**, jos kokevat olevansa osallisia

A) MISSÄ MENNÄÄN?

- Sanaa "osallisuus" käytetään hyvin vähän arkipuheessa
- Tahtotila on olemassa ...
- Onko lapsi osallinen –vaihtelua tiimeittäin ja tilanteittain
- Osallisuus käsitteenä avattava

Toiminta näyttäytyy kuitenkin melko ”perinteisenä”

HKI (2009): johtajien pohdintaa

Leinonen & Venninen (2012) – Soccan tutkimuksia

- Kasvattajat ovat kiinnostuneita lasten näkökulmista ja haluavat ottaa ne huomioon
- Käytännössä sillä on kuitenkin vähän yhteyttä lasten oppimiskokemusten suunnitteluun (so. aikuisjohtoisuus)

OSALLISUUDEN RAJAT

- Leikki lasten valtakuntaa – josta aikuiset usein väistyvät - siellä lapset voivat vaikuttaa
(Turja, 2007)

- Omiin henkilökohtaisiin asioihin vaikuttaminen (J. Kiili 2006)
- Taiteelliset toiminnot
- "Käsikirjoittamattomat" toiminnot, kuten retket (Turja ...)
- Ympäristön muokkaaminen
(mm. A. Clark, Mosaic approach)
- Mitä nuorempi lapsi, sitä vähemmän mahdollisuuksia osallisuuteen
(m. Kalliala, 2008; Pekki & Tamminen, 2002)
- Erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuus?

"Lapsiryhmän 'vaikeus' luonnollisesti vaikuttaa suuresti asiaan, esim. sosiaalisesti häiriintyneet lapset vaativat selkeät ja tiukat rajat, eikä voi olettaa, että edellä mainitut lapset kykenevät päätöksentekoon." (Pekki & Tamminen, 2002)

- Lasten oma tietoisuus vaikuttamisestaan riippuu päiväkodin laadusta
"Yhteistä päättämistä on, kun aikuiset ja lapset pelaavat"
(Sheridan & Pramling Samuelsson 2001)

"Napataan lasten suusta ideoita, jotka koskettavat jokapäiväistä toimintaa niitä käytetään viikko-ohjelmaa suunniteltaessa" (Pekki & Tamminen 2002) (myös Turja 2007)

AIKUINEN OSALLISUUDEN PORTINVARTIJANA

- "LUPAKULTTUURI" *Saanko mä ottaa sen ...? Voitaisko me mennä ...?*
-suosii aktiivisia, aloitteellisia, kykeneviä, tietäviä lapsia
- PROAKTIIVINEN VAI REAKTIIVINEN tapa?
- (Sheridan & Pramling Samuelsson 2001) → *"Aikuisilta voi kysyä lupaa, ehdottaa leikkejä, lauluja"*
- JOUSTAVUUS lasten aloitteiden kohdalla
- HERKKYS, "KUULOLLA OLEMINEN" (mm. Turja 2007)

YHTEENVETONA:

- Tunteeko ja tunnistaako lapsi oman osallisuutensa?
- Uskallammeko lähteä lasten kanssa yhdessä avoimesti suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa?

- **Miten osallisuus on siirtynyt osaksi koko yksikön toimintaa?**

- “Se näkyy myös johtamisessa!”

“Osallisuus on siitä ihana asia, että kun lamppu syttyy, niin valo leviää.”

B. MIKSI OSALLISUUS ON TÄRKEÄÄ?

(tahtotilan rakentamista: “Oletko valmis...?”)

1) YHTEISKUNTAPOLIITTISET perusteet

Arvot: demokratia, yhdenvertaisuus

Moderni lapsuuskäsitys

- Lapsen oikeuksien sopimus
artiklat 12 ja 13),
- VASU (+ uusi varhaiskasvatuslaki! edellyttää osallisuutta)
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet...
- 12. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa - ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.
- 13. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteitään, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia. Lapsella on oikeus saada tietoa. (sopivin kommunikaatiokeinoin)

2) PEDAGOGISET perusteet:

- **Nykyinen oppimiskäsitys**
- Lapsi **aktiivisena tiedon rakentajana** ja **vuorovaikutuksessa oppijana**
- **Lasten moninaisuus**
 - yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen
 - suunniteltu toiminta tulee lapselle merkitykselliseksi, lähikehityksen alueelle
 - lapsilähtöisyys

- *motivoituminen, sitoutuminen, emotionaalinen vire*
- **Sosiaalisten ja itseilmaisutaitojen kehittyminen**, demokraattiseksi kansalaiseksi kasvaminen
- **Minäkuvan ja itsetunnon kehitys** – tietoisuus omasta osallisuudestaan, mahdollisuuksista vaikuttaa
- **Hyvinvointi!** – tarpeisiin vastataan

3) AMMATILLISEEN KASVUUN

+ toiminnan kehittämiseen liittyvät perusteet

- **Lapset aikuisten toiminnan peileinä**
 - lasten reaktiot tai erilainen tapa ajatella
 - Aikuiset refleктоivat toimintaansa
- **Pedagoginen riskinotto -**
antautuminen pedagogiseen seikkailuun
(Turja, 2007)

C. MITÄ LASTEN OSALLISUUS TARKOITTA?

Yhteisen ymmärryksen rakentamista

OSALLISTAMINEN? OSALLISTAVA?

Osallistaminen: Kuka osallistaa ja ketä?

Osallisuus perustuu **vapaaehtoisuuteen ja yhdenvertaisuuteen** (Turja 2010)

- *Osallisuuden mahdollistaminen, osallisuuden tukeminen*
- *Osallisuuslähtöinen, osallisuuteen perustuva ... (participatory)*

OSALLISTUMINEN vs. OSALLISUUS

Olla mukana

..... *Toiminta voi silti olla muiden suunnittelemaa ja järjestämää (Piiroinen 2007)*

Mahdollisuus **vaikuttaa!**

LASTEN KUULEMISTA

Kuulluksi tuleminen on lähtökohta

- Kenen ehdoilla, missä asioissa?
- Usein rajattua ja aikuisten tarpeista lähtevää
Onko vaikutusta päätöksenteossa?

➤ **Lasten esittämiin ajatuksiin vakavasti suhtautumista**

EDELLYTTÄÄ NEUVOTTELUA

VASTAVUOROISTA KUUNTELUA

- neuvottelut, perustelut, kompromissit
- rehellisyys, avoimuus, yhdenvertaisuus, demokratia

OSALLISUUS lapsen oikeuksien näkökulmasta

Se tarkoittaa, että yksilöt **voivat vaikuttaa** päätöksiin ja siihen toimintaan, johon he osallistuvat.” (Kirby ym. 2003)

.... on lasten kuulemista heitä koskevissa asioissa ... lasten **kokemusta siitä**, että voi todella saada aikaan muutoksia omassa elämässään ja ympäristössään
... sitoutumista
...ja vastuun ottamista seurauksista” (Piironen 2007)

osallisuus

on yhteisöllistä vertaiskulttuuria, jossa lapsella **on tunne yhteisöön kuulumisesta** ja jossa hän saa osallistua omien **kykyjensä ja halujensa mukaan**, jossa häntä kuullaan ja hänen vaikutusmahdollisuuksiaan tuetaan, ja jossa hän on **mukana luomassa** päiväkotia ja sen toimintakäytäntöjä sekä oppimisen polkuja.

(Stenvall & Seppälä 2008)

Opettajat ja oppilaat tekevät yhdessä merkityksellisiä asioita. Oppilas saa kokea, että olen osa demokratiaa ja tasa-arvoa
(Opettaja Pirjo Rannisto, Lasten parlamenttiyhdistys)

MALLI OSALLISUUDEN TARKASTELUUN

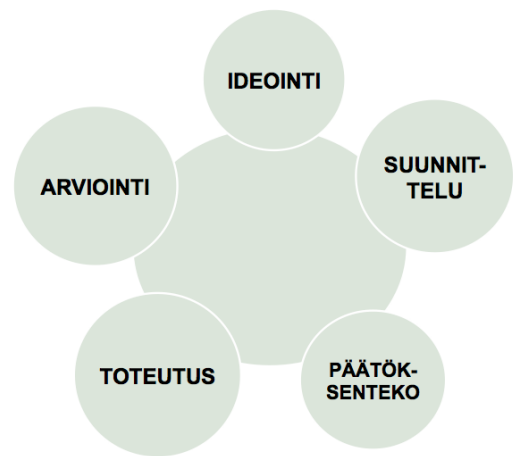
Taustalla mm.

Hart 1992; Kiili 2006; Kirby ym. 2003;
Piironen 2007; Shier 2001; Turja 2007
Ks. tarkemmin Turja 2010; 2011

Osallisuutta koko toimintaprosessissa? →

1. OSALLISUUDEN EDELLYTYKSET

- a) LUOTTAMUS ITSEEN JA MUIHIN
- b) KOMMUNIKOINTIMAHDOLLISUUDET
- c) TIETO
- d) MATERIAALISET RESURSSIT

2. OSALLISUUDEN ULOTTUVUUDET

- VALTAISTUMINEN
- VAIKUTUSPIIRI
- AJALLINEN KESTO/ VAIKUTUS

A. VALTAISTUMINEN - Kohti yhteistoiminnallisuutta

Aikuisten ja lasten rinnakkain työskentely	• yhteistoiminnallisuus, toistensa kuuntelu ja yhteiset ideoinnit, neuvottelut, toteutus ja arviointi
Lasten ohjaama toiminta ↑	• aikuisten tukemana tai • aikuiset seuraavat sivusta
Aikuisten johtama toiminta ↑	• lasten osallisuus ehdollista, rajoitettua

- *Todellisuudessa valta-asetelmat vaihteleva*
- *Aloite voi tulla keneltä tahansa*
- *Oleellista on se, miten toimintaa yhdessä viedään eteenpäin*

B. OSALLISUUDEN VAIKUTUSPIIRI: keitä toiminta koskee

Yksilöstä kohti laajempaa

- Yksilöllinen - henkilökohtaiset asiat
- Yhteisöllinen - yhteiset asiat:
- Lapsiryhmässä, lasten kesken
- Aikuisten ja lasten yhteisössä (ryhmä, päiväkot)

- Perheitä koskeva
- Yhteiskunnallinen - laajempi elinympäristö

C. AIKAULOTTUVUUS

- Toiminnan kesto: yksittäinen leikkitilanne, viikkojen projekti
- Osallisuuden vaikutusten kesto: hetken mielihyvä.... Vaikutus koko toimintakauden ajan, tai pidempikin - uutta toimintakulttuuria luova

KOKEMUS TUNNETASOLLA

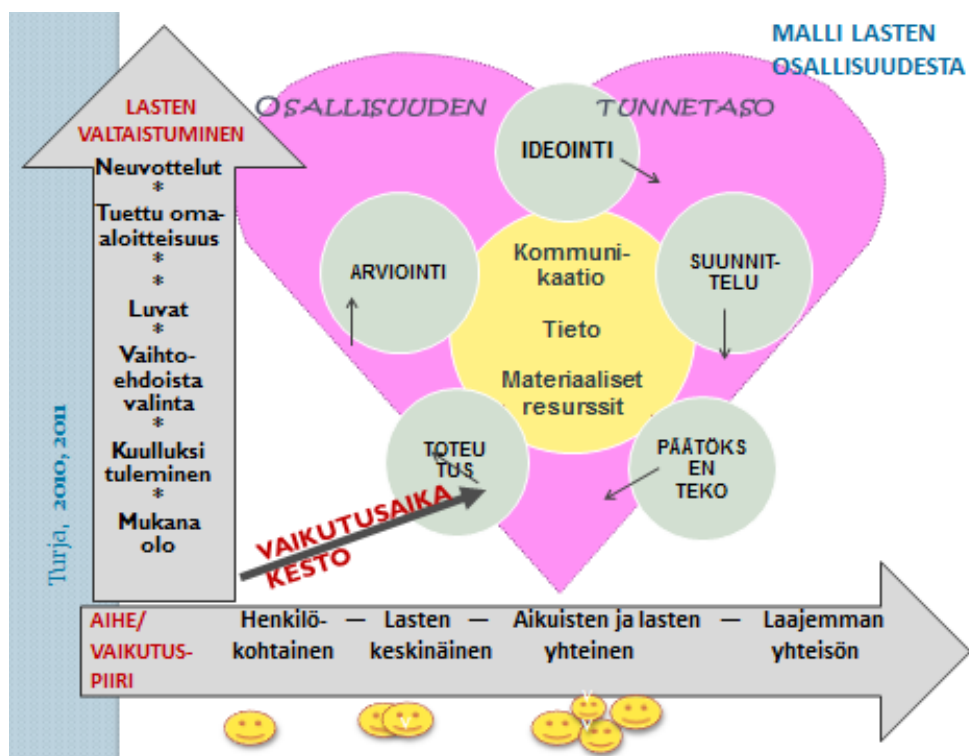
Yhteenkuuluvuus, **luottamus**, turvallisuus, välittäminen

Itsearvostus, **itseluottamus**, muiden arvostus

Emotionaalinen hyvinvointi

Salliva ilmapiiri

MYÖS AIKUISTEN KOKEMUKSET!

Matkalla lasten osallisuuteen

Joka haluaa matkalle, hänen on lähdettävä.

Miten matkalle voi lähteä?

Omin jaloin, ottamalla ensimmäinen askel.

Mitä sitten tapahtuu?

Kyllä se siitä selviää, askel askeleelta.”

Jyrki Laine. 2000. Paljon mahdollista.

VÄLITEHTÄVÄ

- Kirjoita ylös jokin mieleen painunut tapahtuma tai tilanne työssäsi (työyhteisössäsi), jolloin koit, että lapsi tai lapset olivat aidosti osallisia. Opitko tai oivalsitko siitä jotain uutta: mitä? Tapahtuma voi olla pienikin.
- Palauta tehtävä Pedanettiin sille varattuun palautuskansioon (ellei tämä onnistu niin sähköpostiosoitteeseen: leena.m.turja@jyu.fi) 20.10. 2015 mennessä.
..... varusta ”OHOI”-tunnisteella, jos s-postiin
- Etukäteen lähettämäsi kertomus auttaa meitä valmistautumaan seuraavaan koulutuspäivään ja nostamaan esiin sellaisia aiheita, jotka liittyvät koulutukseen osallistuvien kokemuksiin.

D. MITEN LASTEN OSALLISUUTTA VOIDAAN EDISTÄÄ? → seuraava koulutuskerta

LÄHTEITÄ

Turja, L. 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) *Erilainen oppija – yhteiseen kouluun*. Jyväskylä: PS-kustannus, 167–196.

Turja, L. 2010. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa L. Turja & E. Fonsén (toim.) *Suuntana laadukas varhaiskasvatus*. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus, 30–47. – ks. myös verkkolehti *”Varhaiskasvatus tänään” –ajankohtaiset artikkelit*

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 41-53.

Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Toim. J. Heikka, E. Fonsén, J. Elo & J. Leinonen. Suomen Varhaiskasvatus ry.